

ІДЕА *List*

№2 (24) • 2024

- Подорож героя: відкриття філософії як шляху
- Вільям Уокер, водолаз
- Божественна комедія пана Дрібнички

ВІЛЬЯМ УОКЕР, ВОДОЛАЗ _____ 3
Хорхе Анхель Ліврага

ПЕВНІСТЬ В СОБІ _____ 7
Делія Стейнберг Гусман

ПОСТУПУВАННЯ ТА
ЕВОЛЮЦІЯ _____ 8
Делія Стейнберг Гусман

БОЖЕСТВЕННА КОМЕДІЯ
ПАНА ДРІБНИЧКИ _____ 15
Артем Каменщиков

ПОДОРОЖ ГЕРОЯ: ВІДКРИТТЯ
ФІЛОСОФІЇ ЯК ШЛЯХУ _____ 21
Ектор Гіл

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ

Головний редактор:

Антон Мусулін

Відповідальна за випуск:

Катерина Любонько

Підбір контенту:

Наталя Ніколаєнко

Редактори:

Катерина Любонько,

Надія Кульгава, Ігор Гайдар,

Дмитро Горецький,

Роберт Павловський

Коректори:

Катерина Любонько,

Ольга Герман

Макетування:

Юлія Каменщикова

Фото: Марія Пащевська,

Сергій Поліщук,

wikipedia.org, pixabay.com

Цей випуск ми присвячуємо героїчному в людині. Звідки з'являються герої? Цікаво, що справжні герої ніколи себе так не називають. Вони лиш говорять, що роблять свою справу і слідуєть своєму обов'язку. Вони живуть своє життя, стикаються з його щоденними труднощами, часом небезпеками, і відповідають на виклики долі – аби те, що для них цінне, продовжувало існувати. В героя завжди є цінності та ідеали, є шлях, який він проходить, є допомога на цьому шляху, видима чи невидима, є винагорода, зовнішня чи внутрішня. І йдучи цим шляхом, людина здобуває здатність змінювати світ.

У випуску ви побачите шлях героя в різних формах: це й історія водолаза Вільяма Уокера, і внутрішнє життя Данте й Толкіна, проявлене в їхніх літературних персонажах, і врешті універсальна подорож героя, яку описав дослідник міфологій Джозеф Кемпбелл і яка співвідноситься власне зі шляхом філософа. Між тим пропонуємо поживу для міркувань від філософії Делії С. Гусман про те, що дає внутрішню опору й певність у собі, а також завдяки чому в своєму житті ми починаємо рухатися справді вперед, а не по колу.

У час війни серед нас проявилось багато героїв, і сьогодні героїзм не є чимось далеким. Хай цей «ІдеяList» допоможе кожному читачеві віднайти в собі, на що спертися, звідки черпати сили і натхнення, щоб відповідати на виклики життя. Адже ми віримо, що героїчне – це потенціал кожної людини, і він доступний нам у щоденному житті.

ВІЛЬЯМ УОКЕР, ВОДОЛАЗ¹

■ *Хорхе Анхель Ліврага*

Під час останньої подорожі до Англії мені пощастило відвідати стародавній собор у Вінчестері. Це тисячолітній центр паломництва і релігійного життя, один із магічних «вирів» планети; в XI столітті на норманському фундаменті, залишки якого ще видно, тут був зведений готичний собор. На цьому ж місці, ще до приходу римлян, існували святині, які зникли у далекому минулому.

Винятковість цього великого творіння полягає в тому, що під ним течуть води річки Ейвон, що перетворила його на подібну корабля з каменю на воді з усім символічним і езотеричним змістом, який міститься в цьому образі. З іншого погляду, це ніби таємничий міст, який дозволяє з'єднати над крижаними підземними водами один берег з іншим.

¹ Оpubліковано в журналі «Новий Акрополь» № 285. Мадрид, жовтень 1999.

У його підземеллі б'ють три джерела; особлива конструкція будівлі забезпечує прекрасну акустику вздовж усього нефу, в чому дозволяє переконатися знаменитий орган, а ще більше – цікавий звичай бити у дзвони, голос яких лунає щовечора більше години. Тобто дзвони налаштовані так, що звучать перегукуючись. Виникає відчуття, що руки ангелів перебирають струни арфи десь там, за високими зводами. Це важко передати. Тому, хто цього не чув сам, не пережив, це неможливо уявити.

Але моя стаття – не розповідь про собор як такий. Вона про скромну людину Вільяма Уокера, професійного водолаза, який народився у 1864 році.

Води майже тисячу років підмивали фундамент собору, і на початку ХХ століття з'явилася небезпека руйнування: у стінах утворилися великі тріщини, і все це готичне диво мало обвалитися дощенту. Технічні засоби тієї епохи і розташування занурених у воду стін не дозволяли доставити до них необхідні матеріали, і перед інженерами постала абсолютно нерозв'язна проблема. І тоді з'являється така героїчна людина, як Вільям. Він береться зійти крізь невеликий отвір і перенести на своїх руках мішки з цементом, необхідним для зміцнення конструкцій, що розташовувалися у воді. Обсяг цементу, який, за інженерними розрахунками, був необхідний для укріплення величезної будівлі, перевищував можливості однієї людини. Але водолаз не відступив. У своєму важкому скафандрі, куди повітря подавали вручну його товариші, він знову і знову поринав у крижані води підвалів собору.

Йшов 1906 рік. День у день, не відпочиваючи, водолаз сховався і піднімався сходами, навантажений мішками, блоками і балками. Він не зупинявся посеред роботи, не здавався, для нього було неважливо, як це вплине на його здоров'я і скільки йому за це заплатять. Це була справжня справа любові. Всі сумнівались, що можна здійснити навіть малу частину цього завдання... Людина не може витримати щоденну роботу в таких умовах. Але водолаз був уже не людиною, а втіленням волі і завзяття. Він працював до 1912 року. Підраховано, що за цей період він опустив 25 800 мішків з цементом, 114 900 блоків, 900 000 цеглин. За шість років його руки перенесли понад 500 тонн.

У соборі встановлена бронзова статуя, що показує його розпростерті руки, унікальний інструмент у цій титанічній роботі. Сьогодні на пам'ятній дошці написано: «Собор Вінчестера. Зведений у Славу Господа, 1087–1093 рр. Врятований від небезпеки Милістю Божою, 1905–1912 рр.».

Берімо приклад із Вільяма Уокера. Він працював і віддав своє життя скромній, але трансцендентній праці, завдяки якій інші можуть продовжувати молитися під доскональними склепіннями, слухаючи голоси дзвонів. Він спускався у крижану безодню, щоби люди, яких він не знав за життя, могли милуватися цією красою. Століттями ця містична перлина давала приту-

лок тисячам і тисячам вірян. Подібно цьому стародавньому собору, наш сучасний світ руйнується під напором води Ери Водоля. Нам треба пробудити всередині себе водолазів; нам треба опуститися у крижані води, тримаючи в руках міцні камені нашої праці. І там, у темряві, ми з'єднаємо їх один з іншим, щоби зміцнити світ. Це буде молитва наших рук у повсякденній праці. Потім прийдуть інші милуватися красою світу і чарівною музикою дзвонів.

Переклад В'ячеслава Сахна ■

Певність в собі виникає, коли ми знаємо, що не все написано, тож можемо додати кілька слів до Книги Життя.

ПЕВНІСТЬ В СОБІ¹

■ Делія Стейнберг Гусман

Певність в собі виникає...

• Коли ми знаємо, що задля досягнення чогось треба здолати довгий шлях.

• Коли ми знаємо, що необхідно вияснити собі власні думки і почуття, хоча треба бути готовим до гіркоти пізнання самого себе такого, як ти є в кожен момент.

• Коли ми знаємо, що ми не є досконалими, але здатні осягнути те, що є досконалістю.

• Коли ми знаємо, що стани душі мінливі, але не заторкують істинного Я, яке є основою певності в собі.

• Коли ми знаємо, що страждання є необхідною приправою в житті, якої доконче зазнати, подібно до того як страждання стають досвідченням.

• Коли ми знаємо, що діяльність краща за бездіяльність, і прийняття відповідальності перед життям краще за апатичну байдужість.

• Коли ми знаємо, що всі ми маємо потужні джерела енергії, з котрих не вміємо користати, бо просто про них не відаємо, не віримо в них або не вміємо їх застосувати.

• Коли ми знаємо, що невдачі є наукою, а успіхи – щасливо подоланими випробами на шляху.

• Коли ми знаємо, що завжди будуть і осуд, і похвала, але ні перше, ні друге не варті того, що наше чисте сумління визначає як позитивне чи негативне для нас самих.

• Коли ми знаємо, що ніхто не може відібрати в нас нашу людську сутність; і в цьому наша сила.

• Коли ми знаємо, що жити разом з іншими людьми чудово, але ми не повинні сподіватися, що інші зроблять усе за нас, а також бути занадто гордими, щоб відмовлятися від чиеїсь допомоги.

• Коли ми знаємо, що, зустрівши вищих за себе людей, маємо брати з них приклад, а не вбачати в них привід для розпачу; а зустрівши нижчих, розуміти, чого маємо уникати, не хизуючись перед ними, ким ми є і що ми маємо.

• Коли ми знаємо, що, як люди, ми маємо пункт відбуття і призначення, а те, що ми тепер робимо, має причину, необхідність і кінцеву мету.

• Коли ми знаємо, що не все написано, тож можемо додати кілька слів до Книги Життя.

Переклад В'ячеслава Сахна ■

¹ Фрагмент книги «Герой повсякденності», 2004.

ПОСТУПУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ

■ *Делія Стейнберг Гусман*

РОЗПОЧАТИ ДІЯТИ

Научання чогось варте лише тоді, коли воно продістається в розум, у почування та в дії. І саме в цьому останньому пункті на нас чекають найбільші труднощі. Думки та емоції можуть увиразнюватися, але дуже непросто перемістити їх на щабель нижче, до конкретного вжиття.

ГНІВ ТА ЗВАГА В САМООПАНУВАННІ

Самоопанування потребує не гніву, а зваги. Перший шлях провадить нас до безперечного рабства; другий – до свободи свідомого Я.

ДІЇ ДО ПОСТУПУВАННЯ

Маємо визначити три основні типи дій:

а) Дії, що відтрючують нас назад, дії суто інстинктові, імпульсивні й

¹ Фрагмент книги «Філософія для життя. Пізнати себе краще», 2014

емоційні, дії, в яких власна воля не відіграє ніякої ролі, попри всі запевнення, що «я роблю те, що хочу».

б) Дії, що прирікають нас заціпеніти на місці – не в просторі, а в еволюції. Це механічні й інертні дії. Хоча, ясна річ, без багатьох з них годі обійтися. Вони дають певну свободу, а розумові – час на інші заняття, але надмірний автоматизм зрештою уражає і сам розум. Ми знаємо, що рухання, мовлення, друкування на писальній машинці чи на комп'ютері, кермування автом і таке інше стають звичками, які дозволяють нам заощаджувати час. Але зручності особистості у намаганні заощадити зусилля в усіх розуміннях призводять до того, що ця повторюваність, котра не потребує особливого усвідомлення, зміщується на інші рівні свідомості, на яких, навпаки, потрібна новизна кожного моменту.

в) Дії, що сприяють нашому поступуванню. Це виважені дії, до яких ми вдаємося задля досягнення вищих цілей у житті. Це нові досвідчення, нові кроки на шляху опанування власного Я.

Дії першого типу можна назвати «звіриними», тобто спонукуваними нестримною чуттєвістю, це звір, що правує оспалим розумом. Дії другого типу можна порівняти з каменем і деревом, з позірною незрушністю каменя та з корінням рослини, яка може хіба що ворухити своїм гіллям, а сама прикута до землі. Тільки дії третього типу являють пробуджену свідомість.

Рутинних і звичних дій уникнути неможливо. Але треба знати, скільки їх та яких саме, а також наскільки вони огортають нас своєю тінню. Щоб усвідомити їх, треба пізнати себе, аби у належний час пригальмувати чи видозмінити звички, які, попри свою потрібність, стали паралізуючими чинниками.

Чуттєві настанови і далі займатимуть значну частину нашого життя, але якщо докласти розуму і волі, вони поступляться місцем зрівноважувальній силі з вищих над емоціями планів. Річ не в приховуванні пристрастей, а в контролюванні й опануванні тих, що не гідні людини.

Маємо віддати перевагу діям, які сприяють нашому поступуванню.

Замало досягти певного щабля особистісного розвитку. Нікому негоже заявляти: «я вже досяг», або «я і так хороший», адже цим демонструється самовдоволеність, яка насправді є легкодухістю та безвільністю.

У діях, які сприяють нашому поступуванню, головне – рішучість. Щоб розвиватися, треба на це зважитися.

ПОСТУПУВАННЯ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЗСЕРЕДИНИ НАЗОВНІ

Всяке поступування має починатися зсередини. Саме коріння робить сильним дерево, а не кількість листя. Не варто забувати про це коріння.

Тож якщо проблем – особистісних чи міжособистісних – більше; якщо пріоритетом і далі є гордіня; якщо марнославство заступає пізнання; якщо діяльність кількісно переважає її якість, це означає, що настав час зупинитися і застановитися.

ВИЗНАТИ НАЯВНІСТЬ ПРОБЛЕМ, ЩОБ ДАТИ ЇМ РАДУ

На психологічному рівні непросто дати раду проблемам, бодай трохи не пізнавши себе. Годилося б привести в порядок психіку, за одним заходом позбувшись усіх наших проблем. Але навряд чи це можливо; проблем ніхто уникнути не може.

Отже, треба самотужки залагоджувати свої проблеми. Тим-то ми говорили про необхідність до певної міри пізнати себе, усвідомити, що саме нас непокоїть, що нас болить, що нас більше вивищує... Тільки зрозумівши і впорядкувавши наші психічні переживання, нам стане легше залагоджувати і проблеми.

До того ж, упорядкувавши проблеми, простіше їх залагодити; марно уявляти вирішення того, чого ми не знаємо, не знаючи, як і чому воно існує.

Ментальний світ теж вимагає порядку. Ідеї мають бути чіткими; відтак усе, що ми вивчаємо, посяде належне місце, що уможливить набуття нових знань та упорядкування нових ідей. Не треба їх багато і складних: декілька простих і чітких ідей придадуться більше, ніж клубок скомплікованих теорій, з яких годі щось збагнути. Сумніви виконують тут функції психологічних проблем: їх треба локалізувати, визнати і спробувати поступово відшліфувати на основі інших переконливих ідей.

АКТИВІЗУВАТИ СВІДОМІСТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ УВАГИ

Існує безліч дефініцій свідомості. Та хай би скільки їх було, завжди буде замало, аби розкрити багатство цього надважливого поля, на якому розгортається вся діяльність нашої психіки і нашого розуму.

Свідомість – це велика сцена, на якій являє себе все розмаїття емоцій, почувань, доводів, міркувань, а також уявлення, обернені на умовиводи та почуття, які йдуть до нас від нашого тіла та з зовнішнього світу. Свідомість є осередком нашого внутрішнього життя.

Свідомість – це також панування над собою, зрівноважений центр особистості; це здатність організації наших знань та досвідчень.

Якщо ми хочемо належно поцінувати свідомість, треба вказати на її ще одну дуже важливу здатність – увагу. Свідомість сама в собі сповнена можливостей, але для того, щоб ці можливості обернулися корисними й об'єктивними діями, треба засягнути в свідомість зі світлом уваги.

Увага – це фокус світла, що дає ясність і порядок. Саме увага дозволяє нам розпізнати і належно оцінити стани свідомості, витворюючи порядок і внутрішню гармонію.

Тому увага – це сила свідомості. Це освітлювальна сила, її упорядна потенція, її центр і синтез. Вона визначає головне і нехтує другорядне. Вона фіксує думки, тривалість відчуттів і допомагає розпізнавати друзів та ворогів душі і тіла.

СВІДОМІСТЬ ДЛЯ МІРКУВАННЯ

Активна свідомість змушує обмірковувати багато аспектів життя, що раніше виглядали незначними.

ДОВІЛЬНА УВАГА

Окрім спонтанної чи підсвідомої уваги, яка мимоволі пробуджується в неочікуваних ситуаціях або відповідає нашим особистим уподобанням, є й інший, більш автентичний тип уваги – довільна увага, тобто свідоме зосередження, що вияснює і розширює свідомість.

Довільна увага – це щось на кшталт великого жмута світла, що вимітає темні кутки свідомості, дає лад та ясність у своєму змісті і дозволяє нам краще пізнати самих себе, з тим щоб краще пізнати універсум.

Це особлива увага до всього: до людей, до предметів та майна, що нам довірено, до того, що ми говоримо, до того, що ми робимо. Це вибірковість інтелекту, спрямована на зовнішні і внутрішні переживання, найбільш придатні для нашого поступування.

Увага – це свідчення чемності, поваги. Тільки той, хто йде життям з широко розплющеними очима душі, вміє знаходити спільну мову з усіма живими істотами. Він уміє виказати та продемонструвати цю добротворчу чемність, яка є виявом не холодного формалізму, а природною реакцією Істоти в присутності інших Істот.

Увага – це певна форма подовження життя. Більшою увагою, більшим числом ефективних дій життя подовжується у часі, позаяк кожна мить набуває особливого виміру.

КОНЦЕНТРАЦІЯ: ПОШУКИ ВЛАСНОГО ЦЕНТРУ

Концентрація полягає у збиранні та об'єднанні в одній точці того, що зазвичай розділене чи розсіяне.

Психологія вважає концентрацію однією з головних здатностей свідомості, тож слова «свідомість» і «концентрація» часто-густо вживаються як концептуальні синоніми.

Це й справді так. Під впливом різних стимулів свідомість зазвичай розсіюється, дисциплінувати її може хіба що практика медитації. Тож коли нам треба працювати над чимось важливим, доводиться докладати зусиль, аби домогтися поєднання розсіяних елементів.

Можливо, тут одна з найбільших суперечностей нашої здатності зосереджуватися: переконаність у тому, що лише деякі завдання вимагають концентрації; тим часом інші, менш важливі, віддаються на волю свідомості.

Якщо свідомість здатна до концентрації, то маємо вдаватися до неї постійно, хоч би що ми робили. На перший погляд, це може видатися складним і обтяжливим, чи не так? Нічого подібного. У житті немає нічого цікавішого, як зосереджуватися на чомусь і намагатися робити добре все, що ми робимо, хай би яку відносну цінність це мало. Концентрація не має бути напруженням; вона має бути захопливою виправою до нашого внутрішнього світу.

Дев'ять етапів ментального розвитку

Свідомість є центром. Але недосить знати те, що існує якийсь центр, що ми його споглядаємо іззовні, немов він нам не належить. Саме ця відчуженість від свого центру спричинює напругу та зусилля.

Ми маємо центр, тож мусимо зайти в нього. Зайти спокійно й незворушно, так, як ми переходимо знайомими місцями. Чому центр Я і далі лишається для нас незаним? Чому так рідко ми заходимо туди, відкладаючи це для якихось «важливих» моментів? Секрет концентрації не такий то й великий. Треба просто прокласти шлях до центру і принатуритись, аби вільно туди навідуватися щоразу, коли маємо на те потребу.

Вміння концентруватися є справжнім мистецтвом, що уможливує інтеріоризацію наших дій. Ми пробуємо в центрі і, попри те, з цілковитою природністю діємо зовні.

Центр у жодному разі не можна уявляти якимось острівцем, відокремленим від нашого довкілля, ба й від нашої власної діяльності. Це, навпаки, вельми приязний до нас центр, осереддя свідомості, куди ми заходимо і з якого виходимо, коли нам забagnetься.

Концентрація, вміння засягати і пробувати в центрі збагачує наше внутрішнє життя, робить тривкими наші знання, додає нам упевненості в самих собі і допомагає уважливо ставитися до інших людей – неоціненна річ для удосконалення омріяного мирного співжиття.

СВІДОМІСТЬ: СОНЦЕ НАШОЇ ОСОБИСТОСТІ

Свідомість є осереддям нашого єства, необхідним орієнтиром для всієї нашої психічної та ментальної діяльності. Свідомість – це сутність і вісь, необхідне опертя, щоб уникати розсіювання під дією довколишнього світу.

Свідомість є центром, що освітлює увагу.

Тож у цьому розумінні свідомість уподібнюється до Сонця нашої планетарної системи, яке достосує до себе всі світила, що обертаються довкола нього. Можливо, орбіти окреслюють кола чи еліпси, а фокус – чи фокуси – не обов'язково містяться точнісінько в геометричному центрі, але немає жодного сумніву у важливості Сонця як загальної основи життя – і фізичного, і духового – для всієї системи.

Подібним чином діє наша свідомість і стосовно людей, охоплюючи всі, а не тільки психологічні, можливості вираження. Тож зосередження стає здатністю діяти, взявши за мету центр свідомості.

Відтак центр може бути джерелом світла і дороговказом...

У будь-якому разі, щоб добути до центру, треба йти прямим шляхом, тобто найкоротшим засадничим шляхом...

ВІДНАЙТИ ВЛАСНИЙ ЦЕНТР

Де міститься центр кожної людини?

Відповідь на це запитання не може бути конкретною, адже кожен має свій центр у власній свідомості. Одна річ «уявляти» центр у високих сферах, і інша – віднайти свій звичний центр, аби піднести його вище.

Що визначає місцепробування нашого центру? Рівень свідомості.

Якщо свідомість майже ніколи не відривається від тіла та його вимог, то в такому разі центр, найпевніш, міститься в тілі. Якщо свідомість переймається переважно повсякденними клопотами, центр міститиметься в емоціях. Якщо нам вдається зосередитися на читанні чи на студіях, центр міститиметься в ідеях, які ми висновуємо. Якщо ми зазнаємо містичного досвідчення, центр зміститься на рівень розуму чи інтуїції...

Одне слово, ми, люди, не маємо якогось фіксованого центру.

ЗДАТНІСТЬ МРІЯТИ

У цьому випадку мріяти не означає снити. Це радше генерування активної уваги, подібної до сновидійного стану, але з недремною свідомістю. Така уява дає змогу бачити речі поза повсякденними явищами буття і поза теперішнім моментом.

Мріяння є способом бачити видозміну речей, сприймаючи їх такими, якими вони могли б стати у майбутньому. І, над усе, це спосіб бачити самих себе і відповідно діяти, щоб зміни були ефективні.

Мріяти означає завжди почуватися незгідним, і не просто з примхи чи через звичайну емоційну незадоволеність. Це незгідливість людини, яка шукає кращого світу, бо їй замало досягнутого. Це здорова амбітність людини, яка сприймає майбутнє як еволюцію і хоче брати в ній активну участь. Це прагнення більшого й кращого для самого себе і для інших, на сьогодні і на завтра.

Дехто плутає схильність до мрійливості зі схильністю до блукання думками, коли розум та емоції пориваються – без певного напрямку й хаотично – до пошуків якоїсь химери, радше тікаючи від реальності, ніж намагаючись її змінити.

Втім, щоб мріяти, треба дати лад розумові, ідеям, речам знаним і незнаким, зрозуміти, що ми можемо зробити, а чого маємо навчитися. Відтак, мрії набувають здатності ставати реальністю.

Треба домогтися того, щоб мрії вийшли на план здійсненого, тобто, щоб результати могли сприйняти і скористатися з них ще й інші чи багато інших людей.

РОЗВІЯТИ НАШІ ТІНІ

Часом у нашому житті бувають темні, важкі й похмурі періоди. Попри невпинні пошуки якогось виходу, нас огортає пільма. Ми впадаємо у зневіру, а все, що ми намагаємося зробити, нам не вдається, навіть наприпочатку.

Такі наші ночі теж треба пережити.

Ніхто крім нас не може розвіяти тіні. Тож не чекаймо на вирішення іззовні.

Якщо десь назовні є джерела світла, то й в нас самих, у якомусь закутку, теж існує світло. Ми маємо те саме, що є у всесвіті: світло й темряву, а нашої енергії задосить, аби породжувати і те і те.

Запали своє світло! Усміхнись! Хай твій усміх і видаватиметься тобі спершу робленим. Зацікався чимось новим або тим, чого ти досі не розумів. Навчись слухати тих, що довкола тебе. Навчись добачати те, що відбувається довкола; ти відкриєш для себе багато дивовижного. Запали надію на завтрашній, ба й на сьогоднішній день. Дивися з оптимізмом на те, що робиш, і роби це так добре, щоб мати з того втіху. Не журись тим, що роблять чи перестають робити інші; зосередься на своєму завданні, і побачиш, що інші роблять це не так і погано, як ти гадав спершу.

Усвідом важливість свого призначення, хай і скромного, і тоді ти зможеш змінити своє власне життя... Бо тоді ти розпочнеш долати ніч.

БОЖЕСТВЕННА КОМЕДІЯ ПАНА ДРІБНИЧКИ

■ *Артем Каменецьков*

Оповідання «Листок пана Дрібнички» вирізняється серед інших творів Толкіна. Будь-який твір він писав довго і важко, а цей на чотирнадцять сторінок створив за один день. Толкін неодноразово казав, що ненавидить алегорію, але «Листок» – явно алегорична оповідь. Ба більше, вона загадковим чином подібна до «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі. Про що ж розповідає ця історія?

У ній ідеться про такого собі пана Дрібничку, художника, якому «ліпше вдається малювати листя, ніж дерева».¹ Кожен мешканець країни,

де живе Дрібничка, в якийсь момент має відправитись у Подорож, до якої слід підготуватися; проте Дрібничка не може на це знайти часу й сил. Одного разу в своїй уяві він побачив чудесне дерево і з тих пір малює тільки його – інші картини він закинув, або вони стали частиною його великого полотна. Час від часу своїми проханнями його відволікають сусіди, особливо найближчий сусід – Парохій, який не розуміється на мистецтві, але бачить, що город Дрібнички занедбаний. Парохій шкутильгає на одну ногу, тож часто звертається до Дрібнички за допомогою. Дрібничка допомагає сусідам, але з важким серцем – скоріше з ввічливості, ніж через справжнє бажання допомогти.

¹ Тут і далі цитовано за: Толкін Дж.Р.Р. Сказання з Небезпечного Королівства. Львів: Астролябія, 2023. Пер. Катерини Оніщук.

Данте зустрічає Беатріче. Генрі Голідей, 1883

Коли на містечко налітає буревій і пошкоджує дах будинку Парохія, Дрібничці під час дощу доводиться поїхати у місто за майстрами. Через цю поїздку він застуджується, а невдовзі до нього приходить Візник і оголошує, що настав час вирушати у Подорож. Картина залишається незавершеною, а Дрібничка опиняється в якомусь місці, яке нагадує йому чи то лікарню, чи то в'язницю. Там він довгий час важко фізично працює, а одного разу, лежачи в темряві, чує два Голоси, які обговорюють, як він жив до Подорожі і як відтоді змінився. Вони вирішують, що Дрібничка може перейти на наступний етап, тож він вирушає до краю зелених пагорбів, де раптом бачить велике Дерево, в якому незабаром впізнає втілення свого власного задуму: він опинився всередині своєї картини. Раптом Дрібничка розуміє, що для завершення картини йому потрібна допомога його колишнього сусіда Парохія, садівника. З'являється Парохій, і вони починають працювати разом. По закінченню Дрібничка вирішує слідувати за пастухом у гори, які слугували далеким тлом його картини, тоді як

Парохій вирішує дочекатися дружини. У старій країні Дрібничку подеколи згадують як другорядного художника, а потім і зовсім забувають. У новій країні його втілений задум став живодайною зупинкою для мандрівників і тепер називається «Парохія пана Дрібнички».

Ось так дуже стисло можна переказати зміст оповіді про художника і його мистецтво.

Дослідники творчості Толкіна виявили багато спільного між «Листком пана Дрібнички» та «Божественною комедією» Данте. На перший погляд цей зв'язок досить неочікуваний, адже ми звикли до того, що твори Толкіна більше пов'язані з північною, скандинавською, міфологією чи з англійським фольклором.

Однак, як пише американський літературознавець Майкл Мілберн,² у свій час Толкін належав до Оксфордського товариства Данте (Oxford

² Майкл Мілберн. Мистецтво згідно романтичного богослов'я. Аналіз Чарльзом Вільямсом творів Данте, застосований до «Листка пана Дрібнички» Дж. Р. Р. Толкіна // Журнал Міфопоетичного товариства Mythlore, 2011.

Dante Society), в якому навіть зробив принаймні одну доповідь. Сам Толкін казав, що туди його зтягнув Клайв Льюїс, проте згадував також, що вони читали одне одному уривки з Данте.

Але більш важливу роль у знайомстві Толкіна із творчістю Данте зіграв його колега, учасник літературного гуртка «Інклінги», письменник і богослов Чарльз Вільямс.

Починаючи з 1924 року, він розробляв ідею «романтичного богослов'я», де на творах Данте досліджував, як романтичне кохання може перетворитися на любов у її християнському розумінні: любов-карітас, любов-милосердя. Розвиваючи свою ідею, Вільямс розширив її також на інші види захопленості, зокрема на любов до природи та до мистецтва. Очевидно, що Толкін знав про те, як глибоко його колега розуміє твори Данте, адже в жартівливому вірші-похвалі Вільямсу він пише:

*«Але й небесні сліди може Вільямс відшукати і слід за Данте занурюватись, злітати, мчати до порога Вічної Благодаті».*³

Отже, вслід за Майклом Мілберном, який детально описує погляди Чарльза Вільямса й те, яким чином вони проявилися в оповіді Толкіна, подивимось, як шлях пана Дрібнички співвідноситься з основними етапами шляху ліричного героя Данте.

Згідно з «романтичним богослов'ям» Чарльза Вільямса, першою ключовою точкою на шляху героя оповіді «Листок пана Дрібнички» стає зустріч із чимось, що повністю захоплює його увагу і стає центром усіх його думок. Художник Дрібничка якимось помічає, що з усіх його картин одна не дає йому спокою: «Вона почалася з підхопленого вітром листка, а по тому перетворилася на дерево, і дерево те росло, розпростуючи безліч гілок і пускаючи коріння щонайфантастичнішої форми. [...] Інші картини перестали приваблювати Дрібничку, або ж він поприкріплював їх кнопками до країв свого грандіозного полотна». Тож Дерево стає центром його творчості. У завершенні цієї картини Дрібничка бачить свою місію, це стає основною метою його життя.

³ В оригіналі: But heavenly footsteps, too, can Williams trace, / and after Dante, plunging, soaring, race / up to the threshold of Eternal Grace.

Сон Данте під час смерті Беатріче, Д. Г. Росетті, 1856

У випадку Данте таким поворотним моментом стає зустріч із Беатріче, описана в книзі «Нове Життя». Беатріче для Данте – «найдосяконаліше з усіх створінь». Вона стає центром його життя, навколо якого все зосереджено. Він сприймає її такою, «як вона є на небесах», безгрішною та ідеальною. Щоразу, коли Данте бачить її, вона запалює в ньому «вогонь милосердя»: він готовий прощати всіх, хто його образив. За Вільямсом, у ці моменти Данте сповнений «миттєвим вогнем чистої любові».

Але з часом і Дрібничка, і Данте відчувають певне «розщеплення зору»: вони бачать довершеність ідеї та водночас усвідомлюють недосконалість її земного втілення. Ось як це описує Толкін: «Одного дня Дрібничка відступив од свого полотна й узявся розглядати його особливо уважно та відсторонено. Він не міг вирішити, що думає про картину [...]. Насправді картина здавалася чоловічкові цілком невдалою, та водночас – вельми симпатичною, єдиною дійсно прекрасною картиною на цілому світі».

Данте відчуває щось подібне в момент смерті Беатріче. Він раптом усвідомлює, що Беатріче поєднувала в собі ідеальне – те, що бачив у ній поет через своє кохання, з земним – недоліками, які притаманні всім людям. Крім того, Беатріче віднині не буде своєю присутністю запалювати в Данте вогонь любові-милосердя. Тепер йому доведеться навчитися досягати цього самотійно, згадуючи про неї і про те полум'я, що спалахувало в ньому, коли вона була поруч.

Гора Чистилища (деталь фрески),
Доменіко ді Мікеліно, 1465

Проте Дрібничка відрізняється від Данте тим, що на початку зовсім не має досвіду «вогню милосердя». Толкін показує це через сусіда Дрібнички – Парохія. Сусід потребує допомоги – він кульгає на одну ногу і періодично просить Дрібничку про різні послуги. Той виконує їх, але з внутрішнім спротивом: «Коли чоловічок таки робив щось, добре серце не вберігало його від бурчання, люті й лайок (переважно собі під ніс)». Прохання сусіда Дрібничка вважав «перешкодами», бо вони відволікали його від цікавої справи – мистецтва і примушували займатися буденними речами.

Парохія в українському перекладі називають не просто «сусідом», а «найближчим сусідом». Використовуючи слово «найближчий», перекладачі вочевидь намагалися натякнути на християнську заповідь «Люби свого ближнього, як самого себе». Ця аллюзія очевидна для англомовного читача, адже в англійській мові заповідь звучить як *Love thy neighbor* – «возлюби сусіда». Тож Дрібничка вчиться любові-милосердя уже після того, як вирушив у свою невідворотну подорож: одягнений в усе чорне Візник відвозить його на вокзал, і поїзд із Дрібничкою «ледь не відразу пірнає в темний тунель».

Діставшись першої станції, Дрібничка потрапляє в Робітню, де він довго і важко працюватиме фізично. Вона відповідає першому колу Чистилища в Данте, де винні в гріху гордині спокують його фізичною працею – переносять на спинах важке каміння. При вході в це коло стоять надприродно реалістичні мармурові скульптури, які демонструють приклади того, як правильно вчиняти. Один із цих прикладів – бесіда імператора Траяна з удовицею, яка благає його про справедливість стосовно вбивць її сина. Траян каже, що допоможе їй лише коли повернеться з війни. «А як не повернешся?» – питає жінка. «Тоді допоможе мій спадкоємець», – каже імператор. «Але в чому тобі користь чужого милосердя, якщо ти сам не можеш бути милосердним?» – питає вдовиця. Почувши ці слова, Траян відклав похід, щоб допомогти їй одразу.⁴ Вільямс коментує цей епізод так: «Славні обов'язки влади слід відкладати на потім, коли вони стануть нуднішими; в цьому полягає смиренність імператорської функції, як і всіх функцій».

Дрібничка так само має два види справ. Для нього як художника «славною» діяльністю є творчість, його художнє мистецтво, а буденною – це догляд за садом та допомога сусідам. Звичайно, ми бачимо, що він, подібно до імператора Траяна, здатен відкласти свій пензлик і допомогти сусіду, але це викликає в нього внутрішній спротив – «бурчання, лють і лайки». Доки в розмові з «двома Голосами» (насправді це розмова Справедливості і Милосердя) він не виявляє справжньої турботи про Парохія (любові-милосердя), він не може залишити Робітню-чистилище.

До слова, варто сказати, що Парохій також не ідеальна особистість, він не ідеальний «ближній». «Славні обов'язки» для нього – це догляд за садом, а «нудне» – мистецтво, тож він має пройти свій шлях і усвідомити цінність мистецтва.

Наступна станція на момент прибуття Дрібнички не має назви, проте потім стає відомою як «Парохія пана Дрібнички». Вона є аналогом найвищого рівня Чистилища у «Божественній комедії» – Земного Раю, який є необхідною стадією перед Раєм Небесним, адже це місце остаточного очищення душі.

⁴ Див. Данте. Божественна комедія. Пекло, 82–93.

Сцени з La Vita Nuova, Елізабет Сонрель

У Земному Раю Данте зустрічається з небесною ідеальною Беатріче. Дрібничка ж тут зустрічає своє Дерево в його довершеній формі: «Там росло все листя, над яким він довго трудився, проте було воно радше таким, яким він його собі уявляв, аніж таким, як зміг намалювати». Споглядання цього Дерева для Парохія і, як ми потім дізнаємося, для багатьох інших стає «найкращою прелюдією до Гір» (аналогу Раю Небесного у Данте).

Цікаво, що Дерево Дрібнички є витвором мистецтва, а споглядання творів мистецтва в Чистилищі Данте, як пише Вільямс, описуючи роль мармурових скульптур при вході у кожне коло Чистилища, «наближує людину до небесного милосердя», розпалюючи його полум'я в людині. Це те, що ставалося з Данте в присутності Беатріче.

У «Божественній комедії», перед тим як продовжити свій шлях, Данте п'є воду з двох річок Земного Раю: Лети, що змиває пам'ять про гріховні вчинки, та Євної, яка відновлює пам'ять про добрі вчинки. Дрібничка ж із Парохієм, втомлені роботою по облаштуванню саду навколо Дерева, п'ють воду з Джерела, змішуючи її з «зіллям бадьорості», що додає їм снаги та прояснює розум.

Коли Дрібничка з Парохієм приходять до підніжжя Далеких Гір і відчувають, що тут закін-

чується межа картини (або краю) Дрібнички, і починається якийсь інший простір, до них приходять «чоловік, котрий виглядав, як пастух» і, звертаючись до них, каже: «Вам потрібен провідник? Хочете продовжити подорож?». Слово «провідник», буденне в контексті мандрівки горами, тут отримує нові грані, адже в «Божественній комедії» Данте теж вели провідники: спочатку Вергілій, а потім і сама Беатріче.

Перед тим як піти далі, Дрібничка обертається, щоб подивитись на Дерево: «Квіти на Великому Дереві сяяли, мов полум'я. Всі птахи пурхали в повітрі та співали». Цей опис подібний до дантівського Дерева пізнання Добра і Зла, що росте в Земному Раю: «де хаща несходима [стоїть у] щибеті пташиних зграй», воно розквітає в Данте на очах, вкриваючись рожево-фіалковими квітками.

Подальшу подорож Дрібнички Толкін не описує, а лише каже, що далі той буде «рухатись усе далі й далі в напрямку Гір, завжди вгору».

Тож, як бачимо, збігів із твором Данте багато, аж занадто, щоб бути випадковістю. Навіть сама подорож Дрібнички водночас прочитується як алегорія смерті, хоча в самій оповіді смерть як така не показана: Дрібничка мандрує у своєму тілі, так само як і Данте. (Цікаво, чи усвідомлю-

вав це Толкін? Принаймні пізніше він заперечував вплив Вільямса на свою творчість.)

У своїх листах Толкін розповідає про обставини написання «Листка пана Дрібнички». Починалася Друга світова війна, він написав половину «Володаря Перснів» і застряг. Переймався про те, чи зможе закінчити цей твір, а навіть якщо зможе, чи буде його опубліковано. «Я хвилювався за своє власне внутрішнє Дерево, за книжку “Володар Перснів”. Воно розросталося, вибивалося з-під контролю, відкривало погляд у дедалі нові, нескінченні обрії – мені так хотілося доробити книжку, але світ погрожував перешкодити. Крім того, я намертво застряг десь біля глави “Голос Сарумана” і гадки не мав, що робити далі».⁵

Творчий ступор, війна, хвилювання, чи вдасться закінчити книгу. А якщо ні – то чи варто продовжувати, адже імовірно її ніхто не побачить, – всі ці тривоги нагадують початок «Божественної комедії»:

*«На півшляху свого земного світу
Я трапив у похмурий ліс густий,
Бо стежку втратив, млою оповиту».*

Толкін довго перебував у такому стані, доки раптом у нього не народилася неочікувана оповідь. «Нічого не пам'ятаю про те, як її писав, окрім хіба того, що одного разу вранці прокинувся з цією історією в голові, швидко її надряпав, – причому опублікована версія, за великим рахунком, майже нічим не відрізняється від першого, накиданого поспіхом, варіанта. Вона мене досі зворушує невимовно, щоразу, як я її перечитую»,⁶ – писав він у листі.

Тож оповідання народилося «саме собою»: пошук відповідей на питання, що бентежили Толкіна, вилився у «Листок пана Дрібнички». Можливо це і пояснює його особливість, несхожість на інші твори письменника: алегоричність та зв'язок із шедевром середньовічної італійської літератури.

⁵ Лист №241 до Джейн Нів, 8-9 вересня 1962 р. Переклад по виданню: Джон Р. Р. Толкін. Письма. – М.: ЕКСМО, 2004.

⁶ Там само.

У рецензії на книгу «Природа Середзем'я»,⁷ що вийшла 2021 року, американський історик і дослідник творчості Толкіна Бредлі Бірзер пише: «...Толкін був найвидатнішим міфотворцем 20-го століття, і його міфологія – якщо звершиться справедливість – колись стане в один ряд з міфологією Гомера, Вергілія та Данте. Так само, як Гомер дав нам глибоке розуміння грецького світу, Вергілій – римського, а Данте – середньовічного, Толкін дав нам велике розуміння сучасного світу. Все, що написав Толкін, має значення. Толкін має значення».⁸

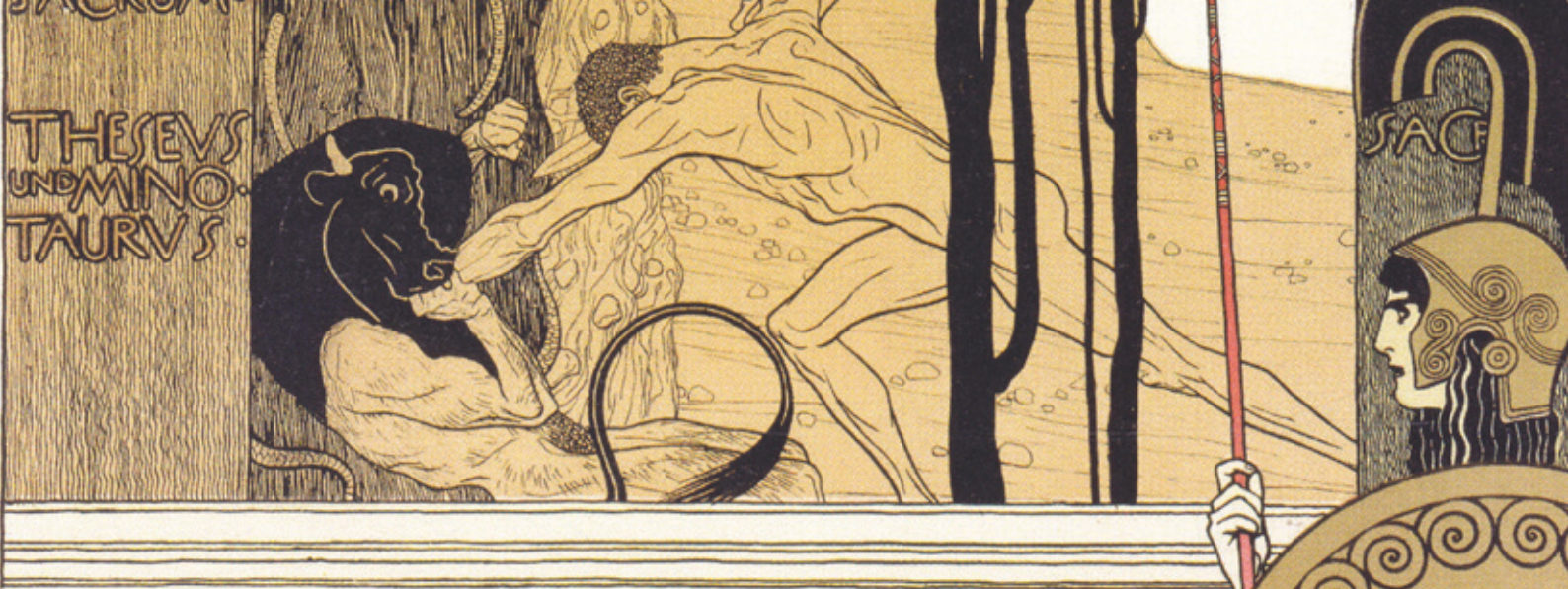
Цікаво, що всі вони – Гомер, Вергілій, Данте і Толкін – поєднані між собою не лише тим, що є видатними міфотворцями, але й своїми літературними творами. Вергілій в «Енеїді» не тільки відштовхується від гомерівських «Іліади» та «Одіссеї», описуючи троянців, які після падіння рідного міста рушають шукати місце для заснування нової держави (майбутнього Риму), – він створює римську версію творів Гомера, сюжетно паралельну грецькому епосу, наслідуючи його і в багатьох деталях.

Данте робить Вергілія своїм провідником у потойбіччі, оскільки Вергілій, його улюблений вчитель і поет, вже успішно провів Енея царством Аїда, і той зміг повернутись до нашого світу й описати те, що очікує його нащадків у цьому і в іншому світі. Схожу мету ставить перед собою і Данте, але вже як людина з християнським світосприйняттям.

«Листок пана Дрібнички» таким чином стає ланкою, що літературно і світоглядно пов'язує творчість Толкіна із Данте, Вергілієм і Гомером. Ланкою, що символічно пов'язує сучасного художника, який мандрує внутрішнім світом смислів, із давньогрецьким героєм – невтомним мандрівником світом зовнішнім. ■

⁷ Книга «Природа Середзем'я» під редакцією Карла Ф. Гостеттера – збірка матеріалів і есе з архівів Толкіна.

⁸ Бредлі Дж. Бірзер. Повернення у Середзем'я (Return to Middle-earth). Для сайту журналу National Review. <https://www.nationalreview.com/2021/09/book-review-the-nature-of-middle-earth-return-to-middle-earth>.

ПОДОРОЖ ГЕРОЯ: ВІДКРИТТЯ ФІЛОСОФІЇ ЯК ШЛЯХУ

■ Ектор Гіл

Філософія – це не інтелектуальна система чи розмірковування. У давнину, на Сході та Заході, вона завжди була життєвим шляхом, тим шляхом, що веде від незнання до світла, від Матриці, від ілюзії до реальності нірвани. У цій статті ми співвіднесемо цей шлях із відомою «подорожжю героя», яку означив Джозеф Кемпбелл, і побачимо, що вони мають багато спільного.

Що таке «подорож героя» Джозефа Кемпбелла?

Якщо говорити дуже просто, то це наративна структура, що складається з трьох частин:

1. Від'їзд героя;
2. Випробування героя;
3. Повернення героя до звичайного світу.

Цю структуру ми бачили в багатьох фільмах, вона присутня в міфологіях світу всіх континентів.

Джозеф Кемпбелл відкрив і дослідив «мономіф», дійшовши висновку, що всі міфи про героїв засновані на одному життєвому процесі. Кожен герой починає свою подорож зі звичайного світу, де всі можливості є потенційними, але не реалізованими, і залишає цей світ, щоб пройти через випробування. На своєму шляху він стикається з монстрами, драконами, відьмами та людоджерами, знаходить меч, талісман чи чашу Граалю. І завжди повертається до звичайного світу, щоб за допомогою дару, отриманого від неба чи богів, втілити кращий світ: чи то завдяки цілющим здібностям, чи через заснування міста, чи через встановлення законів. Таким чином, з погляду на структуру мономіфу, подорож героя та вічна філософія є абсолютно однаковими.

Що ми називаємо вічною філософією?

Це пошук мудрості, що властивий для всіх культур і народів світу та на всіх континентах. Вічна філософія не є особливою лише для Заходу та Європи. Вона і єгипетська, і індіїстська, і буддистська, і грецька, і доколумбова.

Ми розуміємо, що чоловіки і жінки всіх часів прагнули зрозуміти великі таємниці всесвіту: що таке життя, що таке смерть, що таке космос, що таке планети і зірки; який зв'язок між Богом, Божеством, або Чистим Духом, і проявленим світом; що за межами смерті?

Це стосується всіх, людей різних народів і культур. Ми навіть можемо спостерігати, що діти, коли народжуються, а точніше, коли народжуються до свідомого життя, ставлять подібні запитання. Коли помирає дідусь або заходить сонце, куди поділося сонце, куди подівся дідусь?

Таким чином, вічна філософія проявляється у всіх світових релігіях та в житті кожної людини, чоловіка чи жінки, які шукали та знаходили певні відповіді на ці універсальні запитання.

Як подорож героя пов'язана з пошуком сенсу життя, про який ідеться в вічній філософії?

Зв'язок полягає у спільній структурі. Філософ, який прагне віднайти сенс життя, повинен повторити шлях героя: вийти з комфортної зони, відважитися перейти поріг незнаного, зійти в безодню невігластва і визнати свою вразливість перед великими таємницями й загадками життя. І тому філософ починає зі знаменитого вислову Сократа: «Я знаю тільки те, що нічого не знаю».

Це можна описати як занурення в глибини невігластва та визнання власних обмежень, прояв глибокого і щирого смирення. Це стан, що спонукає нас звертатися до життя з питаннями про великі таємниці та шукати відповіді на важливі питання, які ми прагнемо отримати.

Джозеф Кемпбелл стверджує, що всі міфи побудовані за однією і тією ж структурою.

Як міфи пов'язані з вічною філософією, яка виходить за межі всіх культур і релігій?

Так само ми бачимо, що філософ, виходячи за межі різних релігій, культур і філософій, ніби залишає свій звичайний світ. Він повинен залишити свої культурні переконання, усталену релігію, піти набагато глибше і спробувати заглибитися в себе через певні техніки, через внутрішні пригоди. Це можливо завдяки навчанню, через таємні, забуті книги, а також через зустріч із наставником, як у подорожі героя, який був би вчителем філософії і який не несе, не тягне й не примушує, а лише показує ті споконвічні, прабатьківські мапи, які дозволили людському розуму чи душі звільнитися від формальних зв'язків, навіть фізичних, тілесних, когнітивних і культурних, щоби полетіти.

Саме тому Платон говорив нам, що людська душа є крилатою істотою, і ті техніки, ті філософські вчення дозволяли душі повернути втрачені крила.

Тому ми вважаємо Платона одним із вічних філософів. Він також показує нам філософа як героя, який повинен їхати на колісниці, запряженій білим і чорним конем, який повинен пройти шлях до виходу з дна печери, долаючи випробування, перешкоди, труднощі, щоб вийти на сонячне світло і врешті-решт споглядати реальність.

У вічній філософії мислителі стверджують, що досягнення такого знання, такого гнозису, можливе, однак це вимагає трансформації або трансмутації самого філософа.

Які є приклади міфів чи історій, що відповідають моделі подорожі героя?

Саме міф про печеру є гарним прикладом, тому що він пов'язаний із мандрівкою героя: вихід зі звичного світу, випробування або труднощі, контакт зі світом богів, реальністю, щоб потім повернутися до звичайного світу. Отже, в міфі про печеру ми чітко бачимо, як вічна філософія поєднується з мандрівкою героя. І таких прикладів можна навести багато.

Ми можемо говорити про неоплатоніків, таких як Плотін, який також говорить нам про це сходження душі, свідомості або розуму, шляхом пошуку краси спочатку в фізичних об'єктах, а потім в ідеальних – ідеях, чеснотах, внутрішніх силах людської душі; і нарешті, спираючись на них, душа з'єднується з Богом, з божественним, щоб повернутися, як каже Плотін, у цей світ, що внизу, щоб зробити цей шлях доступним і корисним для решти людей.

В індуїстській Бхагавад Гіті ми також знаходимо той самий епос, ту саму подорож, де герой Арджуна, завдяки своєму наставнику Крішні, який є втіленням божества, проходить через пекло боротьби – боротьби проти тих, кого він знав, проти родичів, і після боротьби він може зрозуміти закони життя, правильної дії, дії без прив'язаності, і він може звільнити свою душу, свою свідомість, від світу сансари – світу звичайного, світу протилежностей. Таким чином він буде здатним сприйняти божественне в собі, а потім повернеться після цієї ініціації до звичайного світу і поставить цей дар на службу людству.

Яка роль архетипів у подорожі героя, і як вони пов'язані з пошуком істини та мудрості у вічній філософії?

Варто уточнити, що є два типи архетипів. Перший тип – це божественні, або платонівські архетипи, такі як добро, справедливість, краса та істина. Герой, природно, шукає і робить кроки до цих універсальних архетипів, щоб спочатку усвідомити, що для цього необхідне зусилля, а потім трансформуватися відповідно до них і якимось таємничим чином, знявши всі напарування, відкрити, що чиста сутність людської істоти – це герой, який у своїй сокровенній чистоті зроблений із тієї ж субстанції, що й боги. І врешті-решт цей герой стане божеством, самим богом.

Платонівські архетипи виступають як магніти або потужні притягувачі, які спрямовують нас по шляху, тому що вони є метою. Однак існує інший тип архетипів – юнгіанські архетипи

аналітичної психології, які схожі на олімпійських богів. Ці архетипи, або боги, мають світло і тіні, вони мають чесноти і вади, їх можна було б вважати психічними, психологічними архетипами, або архетипами душі світу.

Як і філософ, так і герой Джозефа Кемпбелла, стикається з цими психологічними архетипами. Що це означає? Те, що філософ у своїй глибині має боротися з архетипом бога, втіленим у Зевсі, з його світлою і темною стороною. Тобто прийняти закон, підкоритися закону і волі, але водночас він також має кинути йому виклик, побачити негативну сторону сліпого підкорення закону. Що стосується архетипу великої богині, так само він повинен підкорятися йому, любити та інтегрувати його, але також і відкидати частину сліпої власницької, задушливої любові, що стискає в обіймах аж до смерті.

Бачимо, що існують два рівні. Перший рівень – героїчний чи психологічний, на якому ми боремося з архетипами колективного несвідомого, психологічними архетипами; другий – платонічний, або духовний рівень, де ці архетипи вже очистились, і тепер вони вже є самим добром, красою, справедливістю та істиною.

В кінці героя або філософа досягає свого апофеозу, що з давньогрецької означає «становлення божественного», і це схоже на досвід філософів усіх вічних філософій, таких як неоплатонізм, буддизм або ісламський суфізм.

Всі філософи різних звичаїв, культур і релігій більшою чи меншою мірою переживали цей апофеоз, який завжди викликає опір серед традиційних релігійних кіл. Чому? Тому що саме в цей момент філософ або містик усвідомлює, що він та Бог – це одне й те ж. Це божественне перетворення героя присутнє в усіх міфах універсальної міфології.

Це божественне перетворення також супроводжується низкою небезпек і саме по собі є випробуванням. Це означає, що пригоди філософа або героя на цьому не закінчуються. Він повернеться до звичайного світу, щоб застосувати у повсякденному житті цей вищий досвід та своє усвідомлення. Але він не залишиться там назавжди. Він повинен буде неодноразово повертатися до надзвичайного світу, до божественного, і до звичайного світу доти, доки вся його

людська природа не пройде через катарсис та не досягне чистоти.

Вічна філософія, як показують піфагорійці, неоплатоніки чи стоїки, вважає, що людина має спорідненість із тваринами та біологічною частиною природи. Це не вважається чимось поганим, але людина має здатність, владу та можливість звільнитися від цих базових або тваринних інстинктів, які потрібно приборкати. Це як «приборкати тигра» або «приборкати дракона», щоб використати ці предковичні, тисячолітні, теллуричні сили для побудови цивілізації та людсько-божественної свідомості.

Як люди можуть застосувати принципи подорожі героя та вічну філософію у своєму житті?

Ми могли б сказати: «Шукайте свою філософську школу, шукайте осередок філософів поруч із вами, школу чи традицію, яка з'єднає вас із потребою дисципліни, виходу із зони комфорту!»

Почати можна з дослідження класичних книг філософії, які завжди допомагають підняти рівень свідомості та вказують на шляхи поведінки, якими можна почати йти.

Ми завжди знайдемо такі поради, як наприклад, у буддійському шляхетному вісімковому шляху праведності або в єврейській каббалі, або в стоїчній філософії, тому що ці філософії вимагають від нас насамперед пройти етичний шлях.

Тобто насамперед слід зосередитися на повсякденних звичках, які потребують виправлення через мораль та етику, дотримуючись низки філософських настанов, що дисциплінують нас і допомагають змінювати звичне життя. Далі йде власне філософська частина, яка полягає в контакті з цими законами природи і з цими золотими заповідями, універсальними заповідями, які дуже важко прожити і втілити в життя, але які є маяком, тим світлом, що веде філософа. І врешті-решт слідує духовний вимір.

Можна сказати, що на першому місці стоїть моральне чи етичне, на другому – філософське, а на третьому – духовне, містичне чи сакральне.

Мара випробовує Будду, деталь, поч. 10 ст.

Філософиня Делія Стейнберг Гусман у своїй праці «Герой повсякденності» говорить нам про ці три рівні: спершу ми повинні бути героями у повсякденному житті, щодня наважуватися на відвагу в дрібницях, виходити з зони фізичного, емоційного та ментального комфорту з твердим наміром стати такими героями. Ми насправді є героями в повсякденному житті, але не наважимося так жити. Джозеф Кемпбелл говорив про важливість «слідувати за покликом», слідувати за покликом богів.

Як це пов'язано з духовними пошуками вічної філософії?

У духовній філософії, вічній філософії, є заклик до пробудження, до виходу з відомого. На жаль, ми знаємо, що цей заклик виникає через біль. Чому? Тому що людина має схильність до інерції, до комфорту. І біль стає універсальним механізмом природи, «засобом пробудження свідомості», як кажуть буддисти.

Отже, хвороба, смерть близької людини, велика втрата, необхідність змінити роботу, місто

чи країну – це різновиди болю, який, в тому разі якщо ми філософи і якщо про це пофілософуємо, може бути використаний як дзвінок до пробудження. В такий спосіб, біль та страждання перетворюються на той будильник, який дозволить нам вийти з зони комфорту.

Те саме сталося і з царевичем Сіддхартхоу: він отримав заклик вийти з зони комфорту, залишити свій палац, розкоші та задоволення. Заклик до нього прийшов через болісне потрясіння, коли він вперше зіткнувся зі старістю, побачивши старого, що прогулювався поза мурами палацу; побачив смерть, натрапивши на тіло, яке збиралися кремувати; зіштовхнувся з хворобою...

Ці три провидіння є символічним, архетипним, або героїчним, способом сказати нам, що якщо ми скористаємося нашим тісним зв'язком із хворобою, старістю чи смертю, вони нам послужать, щоби сказати: «Досить! Я не хочу більше комфорту, я не хочу повторюваних днів, не хочу, щоб все повторювалося знову, як вчора і позавчора, я ситий по горло цим життям. Хіба не можна жити по-іншому? Хіба немає іншого способу жити? Хіба немає чогось кращого?» Ось так, із цим «досить!», із цим «я не хочу більше страждати!» пробуджується герой.

Іноді це тонке, екзистенційне, глибоке страждання. Багато страждань викликають і новини про те, що відбувається у світі, який щоразу стає все божевільнішим та розгубленішим, де уряди і політики, замість того, щоб захищати та допомагати своїм народам, сприяючи миру між ними, сприяють війнам та розділенню, корупції, і самі є прикладом корупції, зла, браку порядку та нездатності планувати майбутнє.

Тож скористаймося всіма тими впливами на нашу свідомість, які спричиняють погані новини «засобів дезінформації», щоби прокинутися і сказати: «Досить, я більше не хочу жити в комфорті чи конформізмі». Ось тоді у нас всередині прокинеться герой.

З якими типовими перешкодами чи викликами стикаються люди на своєму шляху героя? Як вони можуть їх подолати у світлі вічної філософії?

Епіктет, видатний філософ-стоїк, сказав би, що перешкод багато. Ми подібні до Геракла чи боксера, нам доведеться багато тренуватися, бо перешкодами є лінь, страх, ненависть, суспільна думка, сором, засудження тими, хто не поділяє героїчних ідеалів.

Тобто перешкоди, якщо їх коротко описати, подібні до тих, що має олімпійський чемпіон. Він повинен боротися з лінню, комфортом, із тим, що вже досягнуто, із тим, щоб задовольнитися отриманими призами; і цей олімпійський чемпіон, як сказав би Епіктет, повинен боротися з самим собою, особливо, з власними внутрішніми силами, які паралізують або затьмарюють розум.

Перешкоди завжди є внутрішніми, а не зовнішніми. Справжній герой повсякденності бореться з самим собою і бореться зі своїми внутрішніми ворогами, а не зовнішніми, які є лише відображеннями його власного внутрішнього життя, яке він ще не опанував.

Це запрошення розвивати цього внутрішнього героя – не проти когось ззовні, хоча ззовні, звісно, є несправедливість і корупція. Епіктет сказав би, що це не від нас залежить, це не наша проблема. Проблема не в боротьбі з імператором, не в боротьбі з несправедливими законами, які диктує корумпований імператор – в нас є набагато ближча сфера, між однією рукою та іншою, яку ми можемо охопити власними силами. Це сфера повсякденного життя і тотальної внутрішньої війни, проти наших власних темних внутрішніх сил, якими є зневіра, нестача віри та переконань, комфорт і міщанство в абсолютно антиутопічному, хворому і патогенному суспільстві.

Яке ключове послання Джозеф Кемпбелл та його вічна філософія можуть запропонувати тим, хто прагне глибшого розуміння себе та навколишнього світу?

Я не знаю, але можна було б спробувати узагальнити все це одним реченням: «Ти – герой, у тебе всередині величезна сила, незалежно від того, чоловік ти чи жінка, незалежно від твого віку, де б ти не був, в якій би країні не перебував. Всі країни мають проблеми, просякнуті конфліктами, розбіжностями, браком любові, браком братерства між людьми. І де б ти не був, ти – герой. Це ніби послання: «Прокинься, будь ласка!», і нехай нас стає все більше. Прокинься!

Переклад Роберта Павловського ■

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ЖИТТЯ

Курс лекцій та практичних занять

18 лекцій
заняття щотижня

практичні заняття
двічі на місяць

курс вивчається
у 54 країнах

Програма

- Філософія як спосіб життя ▪ Індія ▪ Тибет ▪ Єгипет ▪ Рим і стоїки ▪ Конфуцій
- Платон ▪ Плотін ▪ Аристотель ▪ Свобода вибору і доля ▪ Філософія історії

Що дає курс практичної філософії

- пізнавати себе і вчитися володіти собою
- краще розуміти інших
- приймати події, виклики часу і не боятися змін
- розвивати критичне мислення, міркувати та розширювати світогляд
- розвивати символічне мислення та творчу уяву

Більше, ніж навчання

Разом ми робимо культурні і волонтерські проекти. У школі філософії «Новий Акрополь» ви знайдете однодумців, щоб допомагати природі та людям.

Запрошуємо у філософську подорож! Реєструйтесь і запрошуйте друзів:

 newacropolis.org.ua

 [philosophy_course](https://www.instagram.com/philosophy_course)

НОВИЙ АКРОПОЛЬ

ВИДАВНИЦТВО

Готуються до друку

- Хорхе Анхель Ліврага
«Елементи – духи природи»
- Платон «Алківіад I»,
Прокл «Коментар до "Алківіада I"»
- Делія Стейнберг Гусман
«Шлях до перемоги»
- Карлос Аделантадо
«Сфери свідомості»

Для придбання і розповсюдження звертатися:

nabooks.com.ua,

facebook.com/NewAcropolisPublishing

+38 (067) 440-94-24

